

ROBERT GREENE

**LEGILE
NATURII
UMANE**

Traducere din limba engleză de
COSMIN NEDELCU

LITERA
București
2020

INTROSPECTIV®

Introspectiv este parte a Grupului Editorial Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel. 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372

Legile naturii umane
Robert Greene

Copyright © 2020 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba engleză: Cosmin Nedelcu

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactori: Ramona Ciortescu, Sabrina Florescu
Corector: Georgiana Enache
Copertă: Bogdan Mitea
Tehnoredactare și prepress: Gabriela Anghel

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GREENE, ROBERT
Legile naturii umane / Robert Greene; trad. din lb. engleză
de Cosmin Nedelcu. – București: Litera, 2020
ISBN 978-606-33-6020-6

I. Nedelcu, Cosmin (trad.)

Cuprins

<i>Introducere</i>	11
Capitolul 1. Controlați-vă sinele emoțional	29
<i>Legea iraționalității</i>	29
Atena interioară.....	29
Secretele naturii umane.....	41
Pasul întâi: recunoașteți prejudecățile.....	52
Pasul doi: atenție la factorii declanșatori.....	57
Pasul trei: strategii pentru a scoate la suprafață sinele rațional.....	65
Capitolul 2. Transformați narcisismul în empatie	72
<i>Legea narcisismului</i>	72
Spectrul narcisist.....	72
Patru tipologii de narcisiști.....	90
Capitolul 3. Priviți dincolo de mască	117
<i>Legea jocurilor de rol</i>	117
Al doilea limbaj.....	117
Secretele naturii umane.....	128
Abilități observaționale.....	132
Descifrare a indicilor.....	137
Arta gestionării măștilor.....	154
Capitolul 4. Determinați caracterul oamenilor	161
<i>Legea comportamentului obsesiv</i>	161
Tiparul.....	161
Secretele naturii umane.....	174

Indicii ale caracterului.....	181
Tipuri toxice.....	189
Caracterul superior.....	198
Capitolul 5. Deveniți un obiect indefinit al dorinței.....	203
<i>Legea invidiei.....</i>	<i>203</i>
Obiectul dorinței.....	203
Secretele naturii umane.....	214
Strategii pentru stimularea dorinței.....	220
Dorința supremă.....	227
Capitolul 6. Lărgiți-vă perspectiva.....	230
<i>Legea limitării.....</i>	<i>230</i>
Clipe de nebunie.....	230
Secretele naturii umane.....	242
Patru semne ale limitării și strategii pentru depășirea lor.....	247
Omul vizionar.....	258
Capitolul 7. Slăbiți rezistența oamenilor confirmându-le păreră despre sine.....	261
<i>Legea atitudinii defensive.....</i>	<i>261</i>
Jocul influenței.....	262
Secretele naturii umane.....	277
Cinci strategii pentru a deveni un maestru al persuasiunii.....	285
Mintea flexibilă – strategii pentru cunoașterea de sine.....	301
Capitolul 8. Schimbați-vă destinul modificându-vă atitudinea.....	306
<i>Legea autosabotajului.....</i>	<i>306</i>
Libertatea supremă.....	306
Secretele naturii umane.....	320
Atitudinea reținută (negativă).....	327
Atitudinea exuberantă (pozitivă).....	339
Capitolul 9. Confrunțați-vă latura întunecată.....	349
<i>Legea reprimării.....</i>	<i>349</i>
Latura întunecată.....	349
Secretele naturii umane.....	364
Descifrarea Umbrei. Comportamentul contradictoriu.....	375
Omul integrat.....	384

Capitolul 10. Atenție la egoul fragil.....	395
<i>Legea invidiei.....</i>	<i>395</i>
Prieteni funești.....	395
Secretele naturii umane.....	411
Semne ale invidiei.....	415
Tipuri de oameni invidioși.....	419
Factori declanșatori ai invidiei.....	428
Dincolo de invidie.....	435
Capitolul 11. Cunoașteți-vă limitele.....	441
<i>Legea grandomaniei.....</i>	<i>441</i>
Mirajul succesului.....	442
Secretele naturii umane.....	459
Liderul grandoman.....	471
Grandomania practică.....	478
Capitolul 12. Reconectați-vă cu masculinul sau femininul din interior.....	485
<i>Legea rigidității de gen.....</i>	<i>485</i>
Genul autentic.....	486
Secretele naturii umane.....	504
Proiecții de gen – Tipuri.....	514
Femeia/bărbatul originară/r.....	525
Capitolul 13. Progresăți urmărind un scop anume.....	537
<i>Legea lipsei de finalitate.....</i>	<i>537</i>
Vocea.....	537
Secretele naturii umane.....	559
Strategii pentru dezvoltarea unui scop mai înalt în viață.....	570
Ispita scopurilor false.....	580
Capitolul 14. Împotriviți-vă influenței negative a grupului.....	588
<i>Legea conformismului.....</i>	<i>588</i>
Un experiment despre natura umană.....	589
Secretele naturii umane.....	612
Curtea și curtenii ei.....	637
Grupul realității.....	648

Capitolul 15. Faceti-i să-și dorească să vă urmeze	658
<i>Legea nestatorniciei</i>	658
Blestemul dreptului.....	658
Secretele naturii umane.....	682
Strategii pentru desemnarea autorității	694
Autoritatea interioară	704
Capitolul 16. Observați ostilitatea din spatele aparenței prietenoase	709
<i>Legea agresiunii</i>	709
Agresorul sofisticat	710
Secretele naturii umane.....	735
Sursa agresivității umane	738
Agresivitate pasivă – strategiile ei și modalități de contracarare	753
Agresivitate controlată	765
Capitolul 17. Profitati de momentul istoric	775
<i>Legea miopiei generaționale</i>	775
Valul care crește	775
Secretele naturii umane.....	801
Fenomenul generațional.....	805
Tipare generaționale	811
Strategii pentru valorificarea spiritului vremurilor	822
Omul dincolo de viață și de moarte.....	828
Capitolul 18. Meditați asupra caracterului nostru muritor	837
<i>Legea negării morții</i>	837
Glonțul din coastă	837
Secretele naturii umane.....	854
O filosofie a vieții prin moarte.....	859
<i>Mulțumiri</i>	872
<i>Bibliografie selectivă</i>	874

Studii de caz

Capitolul 1. Pericle	29
Capitolul 2. Stalin, Jeanne de Belicel, Lev Tolstoi, Ernest Henry Shackleton	72
Capitolul 3. Milton Erickson	117
Capitolul 4. Howard Hughes jr.	161
Capitolul 5. Coco Chanel	203
Capitolul 6. John Blunt	230
Capitolul 7. Lyndon Baines Johnson	261
Capitolul 8. Anton Pavlovici Cehov	306
Capitolul 9. Richard Nixon	349
Capitolul 10. Mary Shelley	395
Capitolul 11. Michael Eisner	441
Capitolul 12. Caterina Sforza	485
Capitolul 13. Martin Luther King jr.	537
Capitolul 14. Gao Jianhua (Gāo Yuán)	588

R Capitolul 15. Elisabeta I.....	658
Capitolul 16. John D. Rockefeller.....	709
Capitolul 17. Ludovic al XVI-lea, Danton.....	775
Capitolul 18. Mary Flannery O'Connor.....	837

Introducere

Dacă întâlniți vreun caz deosebit de mișelie sau de negliobie [...] trebuie să fiți cu grijă să nu-l lăsați să vă supere sau să vă întristeze, ci să-l socotiți doar ca o întregire a cunoștințelor dumneavoastră – un nou adevăr ce trebuie avut în vedere când studiem caracterul umanității. Atitudinea pe care o aveți față de el va fi cea a mineralogului care dă peste un specimen specific al unui mineral.

– Arthur Schopenhauer

Inevitabil, de-a lungul vieții suntem nevoiți să ne confruntăm cu o serie de indivizi care provoacă neazuri și care ne fac viața dificilă și neplăcută. Unii dintre ei sunt lideri sau șefi, unii ne sunt colegi, iar alții prieteni. Pot fi agresivi sau pasiv-agresivi, dar în general sunt maestri în a se juca, de fapt, cu sentimentele noastre. Par adeseori fermecători și surprinzător de încrezători, debordând de idei și de entuziasm, ceea ce ne face să cădem pradă farmecului lor. Doar când este prea târziu descoperim că încrederea lor este irațională, iar ideile pe care le au sunt prost gândite. Printre colegi, pot fi cei care ne sabotează activitatea sau cariera dintr-un sentiment ascuns de invidie, fericiți să ne vadă descurajați. Sau pot fi colegi ori angajați care ne arată, spre consternarea noastră, că

Capitolul 1

Controlați-vă sinele emoțional

Legea iraționalității

Vă place să vă închipuiți că dețineți controlul asupra destinului dumneavoastră, planificându-vă conștient cursul vieții cât de bine puteți. Însă în mare parte, nici nu conștientizați cât de mult vă domină emoțiile. Vă fac să vă îndreptați către idei care vă mângâie egoul. Vă determină să căutați dovezi care să confirme ceea ce deja doriți să credeți. Vă fac să vedeți ceea ce vreți să vedeți, în funcție de dispoziție, iar această decuplare de la realitate este sursa deciziilor greșite și a tiparelor negative care vă bântuie viața. Raționalitatea este abilitatea de a contracara aceste efecte emoționale, de a gândi, în loc de a reacționa, de a vă deschide mintea față de ce se petrece cu adevărat, nu față de ceea ce simțiți. Nu se întâmplă în mod natural; este o putere pe care trebuie să o cultivăm, dar, făcând acest lucru, ne atingem întregul potențial.

Atena interioară

Într-o zi, spre finele anului 432 î.Hr., cetățenii Atenei au primit niște vești foarte îngrijorătoare: reprezentanții orașului-stat Sparta sosiseră în cetate și prezentaseră consiliului guvernatorilor din Atena noile condiții de pace. Dacă atenienii nu erau de

Res: acord cu aceste condiții, Sparta avea să declare război. Sparta era cel mai mare dușman al Atenei și, din multe puncte de vedere, se situa la polul opus. Atena conducea o ligă de state democratice din regiune, în vreme ce Sparta era în fruntea unei confederații cunoscute sub numele de Liga Peloponesiacă. Atena depindea de forțele ei navale și de bogățiile ei – era cea mai importantă putere comercială din zona Mediteranei. Sparta depindea de armată. Era un stat în totalitate militar. Până în acel moment, cele două puteri evitaseră un război direct, deoarece consecințele puteau fi devastatoare – nu doar că tabăra înfrântă și-ar fi putut pierde influența în regiune, dar întregul ei mod de viață putea fi pus în pericol – cu siguranță, în cazul Atenei, democrația și bogăția ei. Acum însă, războiul părea inevitabil, sentimentul unui sfârșit iminent instalându-se cu repeziciune peste oraș.

Câteva zile mai târziu, Adunarea Poporului din Atena s-a întrunit pe dealul Pnyx, cu vedere spre Acropole, pentru a dezbate ultimatumul spartan și pentru a decide ce-i de făcut. Adunarea era deschisă pentru toți cetățenii de sex masculin, iar în acea zi aproape zece mii de bărbați s-au îngrămădit pe deal pentru a participa la discuții. Cei mai războinici dintre ei erau într-o stare de agitație maximă – Atena ar trebui să preia inițiativa și să atace Sparta, spuneau ei. Alții le aminteau că, într-o bătălie terestră, forțele spartane erau aproape imbatabile. Atacarea Spartei în această manieră ar însemna să facă jocul inamicului. Opozanții războiului erau cu toții în favoarea acceptării condițiilor de pace, dar, cum atrăgeau mulți atenția, asta n-ar fi demonstrat decât frica și le-ar fi dat curaj spartanilor. Le-ar fi oferit mai mult timp pentru a-și extinde armata. Dezbaterea a oscilat în ambele direcții, spiritele s-au încins, oamenii zbierau, fără nici o soluție satisfăcătoare la orizont.

Apoi, spre sfârșitul după-amiezii, mulțimea a amuțit brusc când o figură familiară a făcut un pas în față pentru a lua cuvântul

în fața Adunării. Era Pericle, vârstnicul om de stat din politica ateniană, având acum peste 60 de ani. Pericle era îndrăgit, iar părerea lui avea să conteze mai mult decât a oricărui altcuiva, dar, în ciuda respectului ateniilor pentru el, îl considerau un lider foarte neobișnuit – mai mult un filosof decât un politician. Pentru cei îndeajuns de bătrâni ca să-și amintească începutul carierei sale, era cu adevărat surprinzător cât de puternic devenise și cât succes avea. Nu făcuse nimic în viață într-un mod obișnuit.

În primii ani ai democrației, înainte ca Pericle să pășească pe scena politică, ateniienii preferau un lider cu un anumit tip de personalitate – bărbați care puteau să susțină un discurs motivant și persuasiv și care aveau un talent înnăscut pentru dramă. Pe câmpul de luptă, acești oameni își asumau riscuri; adesea, cereau cu insistență să conducă diverse campanii militare ce le ofereau șansa de a câștiga glorie și apreciere. Avansau în carieră reprezentând o anumită facțiune din Adunare – proprietari de pământ, soldați, aristocrați – și făcând tot ce le stătea în putință să le promoveze interesele. Acest lucru a dus la o politică de dezbinare. Liderii se schimbau la câțiva ani, dar pe ateniieni nu-i deranja asta; erau suspicioși față de oricine rămânea prea mult la putere.

Apoi, în jurul anului 463 î.Hr., Pericle a intrat în viața publică, iar politica ateniană nu avea să mai fie niciodată aceeași. Prima lui mutare a fost cea mai neobișnuită dintre toate. Deși provenea dintr-o familie aristocratică renumită, s-a aliat cu păturile inferioare și mijlocii din oraș, aflate în dezvoltare – agricultori, văslași din forțele navale, meșteșugari, care reprezentau mândria Atenei. S-a străduit ca vocea lor să fie ascultată în Adunare și le-a oferit mai multă putere. Acum nu mai conducea doar un grup restrâns, ci pe majoritatea cetățenilor ateniieni. Părea imposibil să controlezi o gloată de oameni nedisciplinați cu interese diferite, dar și-a dorit foarte mult să le confere acestora mai multă putere, încât, treptat, le-a câștigat încrederea și susținerea.

Pe măsură ce influența lui a sporit, a început să se afirme în Adunare și să-i transforme politicile. S-a împotrivit extinderii imperiului democratic al Atenei. Se temea că atenienii vor întrece măsura și vor pierde controlul. A muncit pentru a consolida imperiul și alianțele existente. În ce privește războiul, servind ca general (strateg), s-a străduit să limiteze campaniile și să învingă recurgând la manevre militare, cu pierderi minime de vieți. Multora li s-a părut o dovadă de lipsă de eroism, dar după ce aceste politici au fost aplicate, orașul a intrat într-o perioadă de prosperitate fără precedent. Nu mai existau războaie inutile care să golească vistieria, iar imperiul funcționa mai bine decât niciodată.

Ceea ce a făcut Pericle cu surplusul din ce în ce mai consistent de bani i-a luat prin surprindere pe cetățeni: în loc să-i folosească pentru favoruri politice, a inițiat un proiect masiv de construcții publice în Atena. A comandat temple, teatre și săli de concerte, punându-i la treabă pe toți meșteșugarii atenieni. Oriunde priveai, orașul devenea din ce în ce mai frumos. A ales întotdeauna o formă de arhitectură care-i oglindea preferințele estetice – ordonată, extrem de geometrică, monumentală, dar încântătoare pentru privitor. Cea mai importantă clădire a fost Partenonul, cu statuia imensă de 12 metri a zeiței Atena. Atena era spiritul călăuzitor al orașului, zeița înțelepciunii și a inteligenței. Reprezenta toate valorile pe care Pericle dorea să le promoveze. Pericle a transformat singur aspectul și spiritul Atenei, ducându-o către o epocă de aur în domeniile artei și ale științei.

Probabil cea mai neașteptată calitate a lui Pericle era stilul discursului – cumpătat și demn. Nu-i plăceau mijloacele oratorice obișnuite. În schimb, se străduia să convingă audiența prin argumente solide. Asta îi făcea pe oameni să-l asculte cu atenție, urmărind cursul logicii sale. Stilul lui era captivant și liniștitor.

Spre deosebire de alți lideri, Pericle a rămas la putere multă vreme, punându-și amprenta asupra orașului în felul său liniștit și discret. Inevitabil, avea și dușmani. A fost la putere atâta vreme, încât mulți l-au acuzat că ar fi un dictator. Se credea că ar fi ateu, un om care lua în batjocură toate tradițiile. Asta ar explica de ce era atât de neobișnuit. Dar nimeni nu putea să-i conteste rezultatele.

Astfel că, în acea după-amiază, când se adresează Adunării, părerea lui despre războiul cu Sparta urma să aibă cea mai mare greutate în fața mulțimii care aștepta nerăbdătoare să audă argumentul său.

„Atenieni“, a început el, „părerile mele sunt aceleași: mă-mpotrivesc oricăror concesiile făcute peloponesienilor, chiar dacă sunt conștient că starea de spirit entuziastă în care oamenii sunt convinși să intre în război nu este păstrată când vine vorba de acțiune și că oamenii sunt influențați de cursul evenimentelor.“ Conflictelor dintre Atena și Sparta ar fi trebuit rezolvate prin intermediul unor mediatori neutri, le-a reamintit el. S-ar crea un precedent periculos dacă ar ceda în fața pretențiilor unilaterale ale spartanilor. Unde s-ar ajunge? Da, o luptă terestră directă cu Sparta ar fi sinucidere curată. Ceea ce a propus, în schimb, a fost o formă complet inedită de război – limitat și defensiv.

Avea să îi aducă în interiorul zidurilor Atenei pe toți cei care locuiau în regiune. Să-i lăsăm pe spartani să vină și să încerce să ne atragă în luptă, a spus el; să îi lăsăm să ne pustiască pământurile. N-o să mușcăm momeala; nu ne vom lupta cu ei pe uscat. Având acces la mare, orașul va fi aprovizionat. Ne vom folosi corăbiile și vom ataca orașele de pe coastă. Cu timpul, vor deveni frustrați și vor fi nevoiți să-și hrănească armata și să le ofere provizii, iar în cele din urmă or să rămână fără bani. Aliații lor se vor certa între ei. Tabăra războinică din Sparta va fi discreditată și vor cădea la

Re: învoială pentru o pace cu adevărat durabilă, cu pierderi minime de vieți și de bani din partea noastră.

„V-aș putea oferi multe alte motive“, a concluzionat el, „pentru care ar trebui să fiți încrezători în victoria finală, cu condiția să nu mai extindeți imperiul în vreme ce războiul este în curs de desfășurare și să nu vă abateți din drum, implicându-vă în alte primejdii. Nu mă tem de strategia dușmanului, ci de greșelile noastre.“ Inovațiile pe care le propunea au stârnit dezbateri aprinse. Nimeni nu era mulțumit de acest plan, dar în cele din urmă înțelepciunea lui a învins, iar strategia lui a fost aprobată. Câteva luni mai târziu, inevitabil s-a produs și a început războiul.

Inițial, nu toate lucrurile au mers așa cum își închipuise Pericle. Spartanii și aliații lor n-au devenit deloc frustrați pe măsură ce conflictul a trenat, ba chiar au câpătat îndrăzneală. Atenienii au fost cei descurajați, văzându-și pământurile distruse fără să poată riposta. Dar Pericle era convins că planul lui nu poate da greș atâtea vreme cât atenienii rămân răbdători. Apoi, în al doilea an de război, un dezastru neașteptat a schimbat complet lucrurile: o ciumă cumplită a pătruns în oraș. Între zidurile lui fiind îngrămădiți atât de mulți oameni, s-a răspândit cu iuțeală, ucigând peste o treime din populație și decimând rândurile armatei. Pericle însuși a contactat boala și, pe patul de moarte, a fost martor la cel mai mare coșmar al său: tot ce realizase pentru Atena vreme de atâtea decenii părea să se destrame dintr-odată, oamenii fiind prinși într-un delir general până când fiecare a ajuns să fie pe cont propriu. Dacă ar fi supraviețuit, aproape sigur ar fi găsit o cale să-i liniștească pe atenieni și să negocieze o pace acceptabilă cu Sparta sau să își corecteze strategia defensivă, însă acum era prea târziu.

În mod ciudat, atenienii nu și-au jelit liderul. L-au învinovățit pentru ciumă și l-au criticat pentru ineficiența strategiei sale. Nu mai erau deloc dispuși să aibă răbdare sau să-și păstreze cumpătul. Vremea lui trecuse, iar ideile pe care le avea erau privite drept

niște reacții oboseite ale unui bătrân. Iubirea oamenilor pentru Pericle se transformase în ură. După dispariția lui, facțiunile s-au întors cu sete de răzbunare. Tabăra războinică a câpătat popularitate. Aceasta a alimentat resentimentele din ce în ce mai mari ale oamenilor față de spartani, care profitaseră de ciumă ca să înainteze. Cei care își doriseră războiul au promis că vor recâștiga inițiativa și că îi vor zdrobi pe spartani adoptând o strategie ofensivă. Pentru mulți atenieni, astfel de cuvinte au fost primite cu mare ușurare, o eliberare a emoțiilor înăbușite.

Pe măsură ce orașul își revenea cu greu în urma ciumei, atenienii au izbutit să preia inițiativa, iar spartanii au cerut pace. Vrând să-și înfrângă definitiv inamicul, atenienii au dorit să profite de avantajul pe care-l aveau, doar pentru a descoperi că spartanii își revin și întorc soarta războiului. Ani la rând situația a rămas oscilantă. Violența și înverșunarea din ambele tabere s-au intensificat. La un moment dat, Atena a atacat insula Melos, un aliat spartan, iar când locuitorii s-au predat, atenienii au votat să ucidă toți bărbații și să vândă femeile și copiii ca sclavi. Nimic de genul acesta nu se întâmplase sub conducerea lui Pericle.

Apoi, după atâtea ani de război fără sfârșit, în 415 î.Hr., câțiva lideri atenieni au avut o idee interesantă despre cum să dea lovitură fatală. Orașul-stat Siracusa era puterea în ascensiune de pe insula Sicilia. Siracusa era un aliat esențial al spartanilor, aprovizionându-i cu resursele atât de necesare. Dacă atenienii, cu flota lor puternică, ar putea să lanseze o expediție și să preia controlul Siracusei, ar obține două avantaje: și-ar extinde imperiul și ar priva Sparta de resursele de care avea nevoie pentru a continua războiul. Pentru a îndeplini acest obiectiv, Adunarea a votat să trimită 60 de corăbii cu o armată pe măsură la bord.

Unul dintre comandanții desemnați pentru expediția respectivă, Nicias, avea mari îndoieli în privința înțelepciunii acestui plan. Se temea că atenienii subestimează puterea Siracusei. A

Res expus toate scenariile negative cu puțință; doar o expediție mult mai amplă ar fi putut garanta victoria. Dorea să anihileze planul, însă argumentele lui au avut efectul contrar. Dacă era nevoie de o expediție mai consistentă, atunci acesta era următorul pas – să trimită o sută de corăbii și un număr dublu de soldați. Atenienii au simțit că această strategie le va aduce victoria, și nimic nu mai avea să-i facă să renunțe.

În zilele care au urmat, atenieni de toate vârstele au ieșit pe străzi desenând hărți ale Siciliei, visând la bogățiile care urmau să se reverse asupra Atenei și la umilirea finală a spartanilor. Ziua lansării la apă a corăbiilor s-a transformat într-o sărbătoare grandioasă și în cel mai copleșitor spectacol pe care-l zăriseră vreodată – flota enormă umplând portul cât de departe puteai vedea cu ochii, ambarcațiuni splendid împodobite, soldați în armuri strălucitoare înghesuindu-se pe punți. Era o imagine impresionantă a bogăției și puterii Atenei.

Cu trecerea timpului, atenienii au așteptat deznădăjduiți vești despre expediție. La un moment dat, datorită mărimii uriașe a forțelor lor, se părea că atenienii erau într-o situație mai avantajoasă și începuseră asediul asupra Siracusei. Dar în ultima clipă au sosit întăriri din Sparta, iar acum Atena trecuse în defensivă. Nicias a trimis o misivă către Adunare în care descria întorsătura negativă a evenimentelor. Recomandarea sa a fost fie să abandoneze lupta și să revină la Atena, fie să primească imediat întăriri. Pentru că refuzau să creadă în posibilitatea unei înfrângerii, atenienii au votat să trimită noi trupe – o a doua flotă, aproape la fel de mare ca prima. În lunile care au urmat, îngrijorarea atenienilor a atins noi culmi – de acum miza se dublase, iar Atena nu-și putea permite să piardă.

Într-o zi, un bărbier din portul atenian Pireu a auzit un zvon de la un client cum că expediția ateniană – toate corăbiile și aproape toți soldații – eșuase. Știrea s-a răspândit cu repeziciune în Atena.

Era greu de crezut, însă, treptat, s-a instalat panica. O săptămână mai târziu, zvonul a fost confirmat, iar fără resurse financiare, ambarcațiuni și oameni, Atena părea condamnată.

Ca prin minune, atenienii au izbutit să reziste. Dar în următorii ani, foarte afectați de pierderile din Sicilia, primind lovitură după lovitură, au continuat să se clatine, până când, în final, Atena a suferit înfrângerea finală în 405 î.Hr. și a fost obligată să accepte condițiile aspre de pace impuse de Sparta. Anii lor de glorie, marele lor imperiu democratic, epoca de aur a lui Pericle dispăreau acum pentru totdeauna. Bărbatul care le temperase cele mai periculoase porniri – agresivitate, lăcomie, infatuare, egoism – dispăruse de multă vreme din atenția oamenilor, înțelepciunea sa fiind de mult uitată.

Interpretare. La începutul carierei, când Pericle a studiat scena politică, a remarcat următorul fenomen: fiecare personalitate politică din Atena credea că este rațională, că are obiective realiste și că își planifică modul în care să le atingă. Trudeau cu toții din greu pentru facțiunile lor politice și încercau să le sporească puterea. Își conduceau armatele ateniene în luptă și adesea aveau succes. Se străduiau să-și extindă imperiul și să facă rost de mai mulți bani. Iar când manevrele lor politice dădeau din senin rateuri sau când războaiele se terminau rău, aveau niște motivații excelente pentru ce se întâmplase. Puteau oricând să dea vina pe opoziție sau, la nevoie, pe zei. Cu toate astea, dacă toți acești oameni erau atât de raționali, de ce politicile lor provocau numai haos și autodistrugere? De ce devenise Atena o asemenea harababură, iar democrația însăși era atât de fragilă? De ce existau atâtea corupție și atâtea turbulențe? Răspunsul era simplu: camarazii lui atenieni nu erau deloc raționali, ci doar egoiști și vicleni. Deciziile lor erau conduse de emoții de bază – sete de putere, de atenție și de bani. Și în aceste scopuri puteau acționa